

Хабилитационна разширена справка за научните приносите

на доц. д-р Деница Янчева Панталеева

за участие в конкурс за професор по: 4.2. Химически науки, научна специалност „Органична химия“ за нуждите на лаборатория „Структурен органичен анализ“

За участие в конкурса е приложен списък с **39** научни трудове, извън който са публикациите **(3,4,7-3-13)**, включени в дисертацията за образователната и научна степен „доктор“, и публикациите **(1,2,5,6,7,14-41)**, включени в конкурса за „доцент“. Научните трудове за конкурса (**39**) са публикувани в списания, индексирани в световните бази данни *Scopus* и *Web of Science* както следва: в списания, попадащи в категорията **Q1 (9 публ.)**; в списания, попадащи в категорията **Q2 (4 публ.)**, в списания, попадащи в категорията **Q3 (5 публ.)**; в списания, попадащи в категорията **Q4 (9 публ.)**; в списания със **SJR без IF (1 публ.)**; списания без индексация (**4 публ.**), в печатни издания от **доклади на конгреси (2 публ.)**, като **глава от книга (1 публ.)**. До юли 2019 г. са забелязани общо **152** цитата от списания, индексирани в световните бази данни *Scopus* и *Web of Science*, на **35** научни трудове, **64** от които на публикации в дисертацията за ОНС „доктор“ и представените в конкурса за „доцент“ и **88** – на публикациите, представени в настоящия конкурс за „професор“.

Всички научни трудове представени за участие в конкурса са в областта на органичната химия, и по-специално в получаването на нови органични съединения за медицински приложения, изследване на структурата, биологичната активност и свързаните с нея механизми на действие, анионни и радикал-анионни интермедиати, изследване на промените във вторичната структура на протеини при модификация с йонни течности и биоактивни молекули, идентифициране и охарактеризиране на органични и неорганични материали в художествени произведения и археологически артефакти.

Настоящата хабилитационната справка ще се спре по-обстойно на изследването на структурата и механизмите на антиоксидантно и прооксидативно действие на редица природни продукти от ванилинов тип, синтетични бензимидазолови производни,

нитроароматни съединения и съответно техни анионни и радикал-анионни интермедиати. Представянето на научните резултати ще бъде придружено от дискусия относно мястото на изследванията в съответната научна област и приноса им за изясняване на научните проблеми в нея.

1. Въведение

Организмът е подложен на непрекъсната атака от свободни радикали, чиито източници могат да бъдат, както от околната среда, така и ендогенно формиращи се в резултат на нормалния клетъчен метаболизъм. Повишената продукция на реактивните кислородни радикали (ROS) води до нарушаване на съществуващото хомеостатично равновесие в клетките и невъзможност на антиоксидантния капацитет на организма да инхибира процесите, медиирани от свободните радикали, т.е. настъпва оксидативен стрес. Тези процеси включват увреждане на протеини и липиди и се свързат с редица патологични заболявания като рак, диабет, невродегенеративни нарушения, чернодробни, белодробни и сърдечно-съдови заболявания [1-6].

Смята се, че оксидативният стрес е ключов фактор в процесите на канцерогенеза, защото води до увреждания на клетъчната структура и функции, свързани с повишаване честотата на ДНК мутации, геномна нестабилност и повишена клетъчна пролиферация [7-9]. Известно е, че ROS действат в клетките като вторични прекурсори във вътреклетъчните сигнални каскади, които индуцират и поддържат онкогенния фенотип на раковите клетки, но ROS могат също така да индуцират клетъчно стареене и апоптоза и следователно да функционират като противотуморни агенти. Повишената продукция на ROS в резултат на ендогенни или екзогенни увреждания е характерна за повечето ракови клетки, при които се наблюдава променена сигнална трансдукция. Оксидативният стрес индуцира клетъчен редукционен дисбаланс, който е открит в различни ракови клетки в сравнение с нормалните клетки. Редукционният дисбаланс може да бъде свързан с онкогенна стимулация. ДНК мутацията играе ключова роля в канцерогенезата, като установяването на повишени нива на оксидативни ДНК промени (8-OH-G) са

потвърждение на тази роля. Всичко това прави антиоксидантите полезни терапевтични средства в борбата с раковите заболявания.

Занчителната чувствителност на невроклетките по отношение на оксидативния стрес се определя от различни фактори, включително по-силна зависимост от окислително фосфорилиране за набавяне на енергия, отколкото при другите клетки; излагане на високи концентрации на кислород; натрупване на метални йони в мозъка в процеса на стареене, които могат да са потенциални катализатори на образуването на окисляващи частици; също така те са богати на полиненаситени мастни киселини, които са склонни към окисление. В същото време, те съдържат относително малко количество антиоксиданти. В хода на невродегенеративните заболявания, капацитетът на клетките да поддържат окислително-редукционния баланс намалява, довеждайки до натрупване на свободни радикали, митохондриална дисфункция и неврологични увреждания [10-12].

Един от основните органи, които могат да се увредят от свободните радикали е черния дроб, който съдържа в големи количества полиненаситени мастни киселини, лесно вступащи в реакция на липидна пероксидация, която от своя страна е основна причина за възникването на оксидативен стрес. Някои от продуктите на липидната пероксидация, като малондиалдехид (MDA), могат да проявят потенциален мутагенен и канцерогенен ефекти. Счита се, че MDA може да реагира и с някои нуклеозиди, формирайки адукти с дезоксиаденозин и дезоксигуанозин и получавайки като основен продукт пиримидопуринон – пиримидо[1,2-а]пурин-10(3H)-он (M1G). Посредством този тип кондензационна реакция, M1G може да се прояви като мутаген [13]. При отсъствие на репарационни системи, MDA-ДНК адуктите могат да доведат до мутации, верижно разкъсване [13,14], блокиране на клетъчния цикъл и индукция на апоптоза [15].

Прилагането на антиоксиданти е водеща стратегия за превенция и лечение на заболявания, свързани с процесите на оксидативен стрес [1-3,7,12,16-20]. Във връзка с това са възникнали разнообразни подходи, основаващи се на прилагането на природни антиоксиданти – достъпни на човека чрез храната, получаването на техни синтетични производни или други органични съединения с антиоксидантни свойства, активиране на естествените антиоксидантни системи на организма и др.

От друга страна, химическите трансформации на лекарствата в човешкото тяло могат да доведат до образуването на опасни за здравето метаболити. Например, лекарства, съдържащи нитроароматен фрагмент като нитрофурантоин, нимезулид, нилутамид, флутамид и др., се свързват с проявата на хепатотоксичност произтичаща от биоредукцията на нитро групата [21-25]. Биоредукцията на нитроароматните съединения се състои в многоетапно превръщане в нитро анион радикал, нитрозо интермедиат, *p*-хидрокси производно и амин като краен продукт. Процесът се катализира от специфични ензими – най-често цитохром Р450 редуктаза (CYP), ксантин оксидаза, алдехид оксидаза, хинон редуктаза [25]. Цитотоксичността на тези съединения е дължи на образуващите се интермедиати в хода на биоредукцията, като например анион радикала, които могат да се свързват ковалентно с нуклеофилните центрове на протеините и ДНК. Като резултат от повтарящите се окислително-редукционни процеси оксидативният стрес се увеличава. Хепатоцитите, които са изложени на нитроароматни лекарства, като например флутамид, показват намаляване на съотношението GSH/GSSG [26] и предизвикват оксидативен стрес в клетките, както е документирано за нитрофурантоин [27]. Следователно изследването на нови нитроароматните съединения – кандидати за медицинско приложение, е важно с цел охарактеризиране на възможните редукционни продукти. Първата стъпка в механизма на действие на нитрохетероцикличните съединения като цитотоксични агенти спрямо хипоксидни клетки е редукция на нитрогрупата до съответния анион радикал [27].

2. Основни научни приноси

2.1. Комбинирано DFT и ИЧ изследване на механизмите на действие и възможните интермедиати при антиоксидантното действие на природни антиоксиданти

Изследвахме серия природни антиоксиданти: ванилин, неговия кетон – апоцинин [28] и сиригальдехид [29] за да хвърлим повече светлина върху механизмите им на антиоксидантно действие на молекулно ниво в полярна и неполярна среда.

Ванилинът, един от най-широко използваните ароматични компоненти проявява многофункционални ефекти като например антимуtagenен, анти-колитен, обезболяващ и др. Въпреки това, изследването на антиоксидантния му механизъм на действие продължават да поражда интерес, с цел да се изяснят съществуващите различия в някои от експерименталните резултати. Апоцининът (4-хидрокси-3-метокси-ацетофенон, ацетованилон) е биоактивна съставка на корените на хималайското растение *Picrorhiza kurroa*, и благодарение на инхибиторната си активност спрямо никотин аденин динуклеотид фосфат оксидазата (NADPH) показва силен противовъзпалителен ефект.

Окислителните процеси в биологичните системи включват множество свободни радикали, характеризиращи се с различна реактивоспособност: най-реактивоспособните хидроксилни радикали $\cdot\text{OH}$, които показват слаба селективност спрямо възможните места на атака; хидроксипероксилните $\cdot\text{OOH}$, които са по-слабо реактивоспособни, но могат да достигат отдалечени места в клетките и да инициират липидната пероксидация; липидните алкоксилни радикали $\cdot\text{OR}$, образуващи се от редукцията на пероксидите; и липидните пероксилни радикали $\cdot\text{OOR}$. Тази различна реактивоспособност на свободните радикали е свързана и с различна радикал-улавяща способност на антиоксидантите и затова в нашето изследване реактивоспособността на апоцинина и ванилина беше оценена спрямо редица свободни радикали въз основа на няколко механизма: директен пренос на водород (HAT), пренос на единичен електрон (SET-PT) и пренос на протон последван от електронен пренос (SPLET) в полярни и неполярни разтворители [28].

Изчислените енталпии на реакциите показаха, че в неполярна среда апоцининът и ванилинът реагират екзотермично с $\cdot\text{OH}$ и алкоксилните ($\cdot\text{OCH}_3$ и $\cdot\text{OR}$) радикали по HAT механизъм в отрицателни $\Delta\text{H}(\text{BDE})$ стойности, но не и с пероксилните ($\cdot\text{OOH}$, $\cdot\text{OOCH}_3$ и $\cdot\text{OOR}$) и алкилните ($\cdot\text{R}$) радикали. Беше установено също така, че апоцининът би могъл да обезврежда $\cdot\text{OH}$ и алкоксилни ($\cdot\text{OCH}_3$ и $\cdot\text{OL}$) радикали по SPLET механизъм във вода. Според изчисленията $\Delta\text{H}(\text{IP})$, улавянето на $\cdot\text{OOH}$ от апоцинин би било възможно единствено по SET механизъм във вода. Оценката на относителната активност на апоцинин и ванилин, направена въз основа на теоретично изчислените BDE стойности, е в добро съответствие с експерименталните данни от инхибирането на окислението на кроцин [30] и по метода ORAC [31]. При клетъчно-базиран антиоксидантен метод –

инхибиране на окислителна хемолиза (OxHLIA), в който окислението на еритроцитни мембрани се ААРН-инициирани хидроксипероксилни радикали, апоцининът е показал по-висока активност от ванилин, но ефектът е приписан на по-високата му липофилност и по-голямата му наличност в липофилните мембрани на еритроцитите [31].

Според теоретичните пресмятания, SPLET механизмът е предпочетен в разтворители, улесняващи йонизацията, като например вода, затова съответният оксанион на апоцинина беше генериран и охарактеризиран по-подробно чрез ИЧ и DFT методи.

Друг обект на изследванията ни беше сиригальдехидът, природен фенолен антиоксидант с антимикробно, противогъбично, противопаразитно, антидиабетно и антиоксидантно действие [29]. Способността му да обезврежда свободни радикали по НАТ, SET и SPLET механизъм беше изследвана чрез изчисляване на съответните енталпии на реакциите: енталпия на дисоциация, йонизационен потенциал и протонен афинитет на теоретично ниво DFT B3LYP/6-311++G**. Пресмятанията бяха проведени в газова фаза, бензен, вода и DMSO за да бъде отчетено влиянието на средата (неполярните липидни мембрани и полярните физиологични течности), където може да протече антиоксидантното действие в живите организми, както и в различните експериментални *in vitro* условия.

Пресмятанията в газова фаза и бензен показаха, че НАТ механизъм е най-изгоден във неполярна среда. Сравнението на енталпия на дисоциация BDE на сиригальдехид с тази на ванилин посочи сиригальдехида като по-добър антиоксидант от ванилина по НАТ. Установено беше също така, сиригальдехидът би могъл ефективно да предотвратява липидната пероксидация, тъй като BDE на сиригальдехида е по-ниска от тази на метанола, използван в изследването като модел на липид. Относителната стабилност на радикалите на сиригальдехида и ванилина бяха оценени чрез разпределението на спиновата плътност, което се използва като мярка за делокализацията на несдвоен електрон по спрегната система. В бензен т.е. неполярна среда, пресмятанията показаха по-малка концентрация на спинова плътност върху феноксилния кислороден атом в радикала на сиригальдехида отколкото при на ванилина, подкрепяйки по този начин по-добрата стабилност на радикала на сиригальдехида и експериментално установения по-висок капацитет за улавяне на свободни радикали по НАТ механизъм.

Определената беше също, че сирингалдехидът се характеризира с по-ниски йонизационен потенциал IP отколкото ванилина в съответствие с експериментално установената му по-силна склонност да отдава електрон [30]. *Wright* е предложил да се IP на фенола като ефективен подход за оценяване на вероятността определено съединение да реагира по SET механизъм [32]: когато IP на антиоксиданта спадне със 167 kJ mol^{-1} под стойността на фенола, се очаква SET механизъмът да започне да протича в разтвора [32]. Все пак IP на ванилина и сирингалдехида са по-високи от този на фенола във вода, изчислени на едно и също теоретично ниво, следователно SET механизъмът трябва да се изключи като вероятен и за двете съединения.

От друга страна, протонният афинитет PA показва по-ниски енергетични изисквания за протичане на SPLET механизъм отколкото за HAT в полярна среда. Протонният афинитет на сирингалдехида слабо се различава от този на ванилина, но въз основа на изчислените енталпии за пренос на електрон ETE, феноксианионът на сирингалдехида притежава по-силна склонност да отдава електрон на свободните радикали (във втората стъпка на SPLET механизма). Това, комбинирано с по-високата стабилност на получаващия се радикал, доведе до заключението, че сирингалдехидът е по-силен антиоксидант от ванилина също и по SPLET механизъм. Същата относителна активност за ванилина, сирингалдехида и техните дендримери е определена и при изследвания по метода DPPH, при който експериментът е проведен в полярна среда от метанол и йонизацията на съединенията чрез SPLET допринася за тяхното радикал-улавящо действие [30,33,34]. Имайки предвид значението на анионната форма при SPLET механизма, изследвахме способността на сирингалдехида да образува анион в разтвор на DMSO- d_6 [29]. ИЧ спектралният анализ показва, че превръщането в оксанион води до силно понижаване на валентното C=O трептене и отместване на валентното Ph-O трептене към високи честоти, съпроводено с повишаване на интензивностите на алдехидната C-H ивица и на ивиците за ароматните скелетни трептения в областта $1600\text{-}1400 \text{ cm}^{-1}$. Въз основа на тези спектрални данни и теоретично изчислените структури параметри, беше заключено че структурата на оксаниона показва хиноно-подобна геометрия на *p*-фенилното ядро.

2.2. Изследване на механизма на антиоксидантно действие на синтетични антиоксиданти

Мелатонинът (N-ацетил-5-метокситриптамин) е хормон на епифизата често прилаган при лечението на чернодробни заболявания, поради силните си директни и индиректни антиоксидантни свойства. Структурното сходство между мелатонина и бензимидазола се състои в приликата между имидазоловия и бензимидазоловия хетероцикл, както и във възможността за въвеждане на заместители в страничните вериги. Стратегията за дизайн на нови антиоксиданти като аналози на мелатонин е показала обещаващи резултати при предходни изследвания [35-38]. Установено е, че въвеждането на хидразонови групи в молекулата на мелатонина повишава антиоксидантната му активност [37]. Ефектът най-вероятно се дължи на повишаването на стабилността и на делокализацията на електроните в индоловия пръстен, което допринася за радикал-улавящите свойства чрез образуване на стабилен индолов радикал-катион.

До сега нашият екип успешно използва стратегията за разработване на бензимидазоли като структурни аналози на мелатонин. Бяха получени нови N,N'-дизаместени бензимидазол-2-тиони чрез нов синтетичен подход, използващ *aza*-присъединяване по Микаел [38]. Беше проведено пилотно проучване върху изолрани хепатоцити на плъх по начин, доставящ голямо количество живи и метаболитно-активни клетки. От изследванията бяха идентифицирани най-перспективните биологично-активни молекули с висока антиоксидантна и хепатопротективна активност, а именно 5-заместени бензимидазол-2-тиони. За да бъде оценено влиянието на структурата върху биологичните свойства, бяха използвани рентгеноструктурен анализ и DFT методи. Най-вероятните механизми на антиоксидантно действие са предложени след проведените DFT изчисления. За естерните производни на N,N'-дизаместените бензимидазол-2-тиони в неполярна среда възниква пренос на водороден атом от активираните алкилни групи в страничните вериги, намиращи се в съседство до карбонилната група. Като се вземат предвид изчисленияте BDE стойности на липидите, може да се заключи, че естерните производни ефективно улавят липидни алкоксидни радикали, но не и пероксидни. От тук следва, че протективният ефект на бензимидазол-2-тионовите естери срещу липидната пероксидация би трябвало да се изразява в улавяне на високо реакционно способните $\text{HO}^\bullet$, които

инициират процеса на пероксидация и формирането на алкоксидните радикали $LO^{\bullet}$ при редукцията на липидните пероксиди. За хидразидните производни има още две възможни позиции за отцепване на водороден атом на всяка N-алкилна верига: от амидната N-H връзка и amino N-H връзките. DFT изчисленията показаха, че BDE стойността на амидната N-H връзка е по-ниска от тази на липидните пероксилни радикали и следователно хидразидните производни могат да улавят липидни пероксидни, както и алкоксилни радикали и да инхибират директно процеса на липидна пероксидация. Освен това се очаква, че от бензимидазол-2-тионите може лесно да се осъществява пренос на електрон към липидните радикали и да се образуват радикал-катиони в полярна среда. В случая с мелатонин, електронният пренос може веднага да бъде последван от пренос на протон и да се формира междинно циклично съединение, което е неутрален радикал, способен да улавя свободни радикали (образуване на адукт) и да инхибира липидната пероксидация. От друга страна, поради значителната спинова плътност върху S-атома, в радикал-катиона се предполага, че е възможен и още един начин за свързване на липидни радикали на това място и формиране на катионен адукт.

Тези изследвания бележат началото на последващото разработване на сходни съединения с потенциално приложение като инхибитори на оксидативния стрес при чернодробни заболявания. Синтезирахме серии N,N'-дизаместени бензимидазол-2-тиони като аналози на мелатонин с удължени странични вериги и изследвахме техните хепатопротективни свойства в модел на индуциран с терт-бутилхидропероксид оксидативен стрес в изолирани плъщи хепатоцити [39]. *In vitro* изследванията с Fe(II) индуцирано оксидативно увреждане показаха, че наблюдаваният хепатопротективен ефект може да се дължи на способността на изследваните съединения да защитават биологично-значими молекули. Установената връзка структура-активност даде важни сведения за последващо структурно оптимизиране и по-точно незаместеното бензимидазол-2-тионово ядро се доказва като по-благоприятстващ цитопротективната активност фрагмент в сравнение с 5-заместеното. Също така наличието на фенилхидразонова група с електрон-донорни заместители (метокси група) е по-благоприятно, отколкото с електрон-акцепторни заместители (флуорен атом).

1,3-Дизаместени бензимидазол-2-имини бяха синтезирани чрез използване на 5(6)-заместени-бензимидазолтиоли като прекурсори и тяхната антиоксидантна активност беше

изследвана спектрофотометрично за образуване на малондиалдехид (MDA), който е биомаркер за наличие на липидна пероксидация (ЛП) чрез формиране на комплекс MDA-тиобарбитурова киселина [40]. Естерът на 5-бензоилбензимидазолил производното, [3-(2-етокси-5-бензоил-2,3-дихидро-1H-бенимидазол-1-ил)]-ацетат, показва най-мощен инхибиращ липидната пероксидация ефект - 74,04% ($IC_{50} = 141.89 \mu\text{g/mL}$). Изследването включваше 2-заместени тиазолобензимидазоли, както и 4-флуоробензилиден-7-(фенилкарбонил)-[1,3]тиазоло[3,2-a]бензимидазол-3(2H)-он, който се прояви като съединението с най-силна активност от групата на 2-заместените тиазолобензимидазоли с инхибиращ ефект 90,76% ($IC_{50} = 53.70 \mu\text{g/mL}$). На базаата на изчислените енталпии на дисоциация на връзката се предположи, че иминобензимидазолите могат да действат като уловители на свободни радикали чрез отцепване на водороден атом от C-атом от страничните вериги, свързани към иминобензимидазоловия пръстен. Поради по-високите BDE стойности за алкилиденовите групи в бензимидазолите, HAT беше изключен като възможен механизъм на действие за тези съединения. Предположи се, че поради електроно-донорните свойства, тиазолобензимидазолоните могат да претърпят поетапно окисление чрез SET и да образуват радикал-катиони, способни да улавят липидни алкоксилни ($LO^{\bullet}$), липидни пероксилни ($LOO^{\bullet}$) или хидроксилни ($^{\bullet}OH$) радикали и тогава да образуват междинен адукт и да прекратят процеса чрез пренос на протон.

Структурата и радикал-улавящата активност на друга група съединения, изоксазоло- и тиазолохидразинилхроман-2,4-диони беше изследвана чрез експериментални и DFT методи [42]. От изследванията на способността за улавяне на радикала на азотния оксид ($NO^{\bullet}$), супероксидни анион-радикали ($O_2^{\bullet-}$) и DPPH $^{\bullet}$ се установи забележително по-висока активност на съединенията с тиазолидинов пръстен за улавяне на азотен оксид ($NO^{\bullet}$), в сравнение с кумарините с изоксазолидинов пръстен. Обяснението на този резултат се крие във факта, че според теоретично изчислените енталпии, за съединенията, притежаващи тиазолидинов пръстен SET механизмът се конкурира с HAT във водна среда. По този начин по-високата активност на тази група от съединения най-вероятно се дължи на способността им да обезвреждат свободните радикали едновременно по два механизма (HAT и SET) в полярна среда.

2.3. Изследване на прооксидантната активност на нитроароматни съединения

При изследванията за хепатотоксичност на N,N'-дизаместените бензимидазол-2-тиони, производните на 5-нитробензимидазола показаха много високия токсикологичен потенциал, установен чрез следене на клетъчната жизненост и промените в нивата на лактат дехидрогената, (LDH), редуциран глутатион (GSH) и малондиалдехид (MDA) [38,39]. Имайки предвид, че редукцията на нитро групата до нитро анион радикал може да е причина за високата хепатотоксичност, ние изследвахме възможността за формиране на нитро радикал анион на естера на 5-нитробензимидазола чрез електрохимично генериране и ИЧ изследване в разтвор на DMSO [41]. ИЧ данните и DFT изследванията показаха, че конверсията до радикал анион води до повишаване на честотата на C-NO₂ връзката, поради нейното скъсяване и увеличаване на порядъка ѝ, както и намаляване на честотата на N-O връзките в резултат на тяхното удължаване. Изводите бяха направени на базата на няколко характеристики, свързани с превръщането: неутралното съединение и радикал анионът имат копланарна ориентация на нитро групата спрямо ароматната система, което най-вероятно допринася за наблюдаваната токсичност; удължената спрегната електронна система има предимно спинова плътност (71 % от несдвоените електрони), локализирана върху нитро групата на радикал аниона; радикал анионът има удължено спрегната система спрямо неутралната молекула; присъствието на тионна група и N-алкилни вериги в бензимидазоловия пръстен допринасят благоприятно за намаляване на тенденцията за образуване на нитро радикал-аниони. Чрез сравняване на изчислените енергии на най-ниската незаета молекулярна орбитала (LUMO), енергетичната разлика между LUMO и НОМО, адиабатните електронни афинитети и енергетичната разлика между радикал аниона и неутралната молекула, с тези на други нитроарилни съединения, се установи, че склонността към биоредукция на нитро групата на изследваните нитробензимидазоли в биологичните системи е сравнима с тази на нитробензен и нимезулид и много по-ниска от тази на нитрофурантоин.

Електрохимичното превръщане на две нитроароматни лекарства, свързани с хепатотоксичност – нитрофурантоин [43] и нимезулид (аулин) [44] беше неотдавна проведена в разтвор на DMSO-d₆ и промените, произтичащи от превръщането бяха проследени чрез ИЧ-спектроскопия. В случая с нитрофурантоин, наблюдаваното честотно отместване, придружаващо превръщането в радикал анион беше по-голямо от наблюдаваното за динитробензени [45] и цианобензонитрили [46]. Значителната

локализация на несдвоен електрон при нитро групата показва висока реактивоспособност на образувания радикал-анион на нитрофурантоина и силна способност за инициране образуването на ROS чрез отдаване на електрон. Относно превръщането на нимезулид, като се вземат предвид теоретично предсказаните спектри за възможните продукти на редукцията, и по-точно (i) радикал анион в резултат от редукция с един електрон и (ii) дианион радикал в резултат от редукция с един електрон и последващо депротониране, може да се заключи, че в тези условия електрохимичната редукция на нимезулид води до формиране на радикал дианион [44].

2.4. Синтез, биологична активност и връзка структура-активност на дидепсипептидни, бензимидазолови, тиенопиримидинови и 2-амино-5-алкилидентиазоло-4-онови производни

Научните приноси в изследователската сфера се състоят не само в синтеза на нови съединения от фармакологичен интерес, но и в прилагането на спектроскопски техники, като ИЧ и ЯМР за характеризирането на нови съединения, подкрепено от детайлен теоретичен анализ на геометрията и електронната структура на молекулите. Проведени са серии от биологични изследвания за антибактериална, противоракова, антипаразитна, инхибираща активността на ксантинооксидазата и ДНаза I. Структурните характеристики, имащи влияние върху биологичната активност и взаимодействието с различни биологични мишени са щателно проучени чрез изчислителни методи и са доставили полезна информация за връзката структура-активност.. Синтезът, биологичната активност и структурното охарактеризиране на дидепсипептидните производни са обсъдени в публикации [47-51]. Публикациите [52,53] разглеждат тавтомерията и изомерията на различни групи бензимидазоли, изследването на инхибиращата активност спрямо ДНаза I и начините на взаимодействие с ензима. Публикациите [54-56] са фокусирани върху антихелминтна и противоракова активност на тиено[2,3-d]пиримидин-4-они и инхибираща активност спрямо ДНаза I, заедно с изясняване на структурните особености, повлияващи активността, възможните механизми на действие чрез взаимодействие с биологични мишени. Ксантиноксидазните инхибиращи свойства и противовъзпалителната активност на 2-амино-5-алкилидентиазол-4-они са представени в публикация [57].

Събраните данни позволяват да се избере най-обещаващия кандидат от новосинтезираните съединения за бъдещи фармакологични приложения. Освен това, установената връзка между структурата и активността на изследваните съединения може да се използва в по-нататъшния дизайн на нови производни с подобрени фармакологични свойства и по-ниска токсичност.

3. Перспективи за научни изследвания през следващите 5 години:

Като отражение на настоящите ми научни интереси и придобития опит, през следващите 5 години смята да фокусирам работата си (в сътрудничество с колегите от лабораторията и учени от други научни институции) основно в следните направления:

3.1. Дизайн, синтез, структурно охарактеризиране и изучаване на механизмите на биологично действие на нови бензимидазолови производни

Потенциалът на бензимидазоловата архитектура за разработване на нови неопластични средства е добре познат. В клиничната практика като антинеопластици са намерили приложение редица бензимидазоли като Nocodazole, Bendamustine, Dovitinib, Honech 33342. 2-Аминобензимидазоловият хетероцикл, присъстващ като структурен скелет в различни биологично-активни молекули, е от решаващо значение като прекурсор за генериране на нови производни с антитуморна активност. В тази връзка, много 2-аминобензимидазоли, някои от които с хидразонові фрагменти, са били синтезирани и са показали антитуморна активност спрямо различни клетъчни линии. Въз основа на наличните литературни данни за връзка между оксидативният стрес и процесите на канцерогенеза, интерес представлява проучването на вещества с антиоксидантна активност като възможни противотуморни агенти и изясняване на вероятните механизмите, по които те проявяват тези ефекти. Като се има предвид, че всяка модификация в структурата може да доведе до промяна в активността, токсичността и селективността на определена група биоактивни съединения, интерес представлява синтезът на различни видове бензимидазолови производни: нови бензимидазоли, съдържащи арилхидразониови или тиенопиримидинови фрагменти, хидразони на 1,3,5-заместени бензимидазол-2-тиони; 1,3,5-заместени бензимидазол-2-имины и техните хидразони, hydrazones; 5(6)-заместени бензимидазол-2-хидразони, 2-заместенитиазолобензимидазолони и др.

Следващи цели на изследванията ще бъдат: изследване на антинеопластична активност на синтезираните вещества; изследване на антиоксидантната активност в

биологично релевантни системи и механизмите на антиоксидантното действие; изследване на хепатотоксичността и възможните хепатопротективни и невропротективни свойства; изследване на молекулните дескриптори и вероятните механизми на антиоксидантно действие; изследване на взаимодействията лиганд-рецептор чрез теоретични методи.

Синтезираните бензимидазоли трябва да притежават редица структурни особености - различни заместители и няколко възможни места за водородни взаимодействия, които биха могли да повлияят техните физико-химични свойства и съответно биологичната им активност и взаимодействие с биологичните мишени. Във връзка с това, дизайнът и синтезът на бензимидазоловите прекурсори чрез вариране на структурните им фрагменти са първата стъпка за постигане на целта на проекта. Промените в структурата на основните моделни съединения могат да засилят взаимодействието на новосинтезираните молекули с биологичните мишени. Като следваща стъпка, структурните особености и свързаните с тях физико-химични свойства ще бъдат охарактеризирани чрез подходящи аналитични методи. Изучаване на техните свойства и възможностите за образуване на метални комплекси също ще бъдат цел на изследванията, тъй като са важни характеристики за взаимодействието им с каталитичните активни центрове на металоензимите и свързването с ДНК.

Бензимидазолови производни като албендазол, фебендазол, мебендазол, нокодазол и др., са широкоизползвани като антипаразитни лекарства в медицината, както и за други медицински приложения, тъй като селективно могат да се свързват с бета-тубулина в паразитите, а в някои случаи - с човешки бета-тубулин. Като ключов структурен компонент на микротубулите, тубулинът се смята за подходяща и обещаваща мишена за разработване на противоракова терапия. Имайки това предвид, способността на бензимидазоловия производни да повлияват полимеризацията на тубулина ще бъде изследвана в детайли.

Като продължение на настоящите ни научни насоки, значителна част от усилията ни ще бъдат посветени на изследване на цитопротективните, по-специално хепатопротективни и невропротективни свойства на бензимидазолите.

3.2. ИЧ изследване на вторичната структура на протеини

През последните години разширих своя опит в ИЧ изследванията на вторична структура на протеина, изучавайки модификацията на няколко протеини в сътрудничество с колегите от лабораторията по химия и биофизика на протеините и ензимите отнашия институт. Това доведе до успешното публикуване на поредица от публикации, обхващащи различни аспекти на модификация, стабилност, промените във вторичната структура и биологична активност на липаза, инсулин и хемоцианин [58-64]. В следващите години изследванията върху тези макромолекули ще бъдат продължени и доразвити чрез изясняване на взаимодействията на албумин с терапевтично важни съединения, нови лекарствени кандидати и др.

3.3. Спектроскопски изследвания на материали от културното наследство

В световен мащаб изследването на състава на различни художествени материали и археологически артефакти е безспорно актуална тема. Богатата култура и изкуство, които се развиват хилядолетия на територията на съвременна България, са предпоставка за напредъка на националните ценности и идентичност и имат важно отражение върху растежа на редица икономически сектори. Това създава големи предизвикателства при тяхното изучаване и опазване и представлява важна отговорност за страната, културните, образователните и научните институции и обществото като цяло. Науката и технологиите играят важна роля за осъществяването на тези дейности.

През последните няколко години в лаборатория „Структурен органичен анализ” на ИОХЦФ – БАН в партньорството с катедра „Реставрация” при НХА започна системна работа по анализиране на неорганични и органични материали от културни ценности. Досега са анализирани и реставрирани картини от различни галерии и музеи и са изработени и защитени редица магистърски тези. При изпълнението на проекта ДФНИ K02-15, финансиран от ФНИ на базата на вибрационен анализ, комбиниран с данните от прахов рентгеноструктурен анализ, елементен анализ (XRD, SEM-EDS), диференциално-

сканираща калориметрия (DSC) и др. бяха изследвани произведения на изящното и приложното изкуство от различни периоди като: стенописната украса в Тракийски гробници от 4-3 в. пр.н.е.; стенописната украса на църква, датираща от 13 в., част от античен културно-комуникационния комплекс „Сердика”; стенописи в централния храм “Рождество Богородично” на Рилския манастир, изработени в различни периоди от най-добрите майстори зографи на българското Възраждане - Димитър Зограф и Захари Зограф; стенописите в храм “Св.Иван Рилски ”, Курилски манастир, изографисани през 1596 г.; полихромиран проскинитарий (поставка за икони или свети мощи) от Курилския манастир. Резултатите от работата в тази област са публикувани в поредица публикации [65-68]. Дейността в тази насока ще бъде обект на работата ми и през следващите 5 години.

4. Библиография:

(* статиите, участващи в този конкурс са означени в черен шрифт)

1. S. Reuter, S. C. Gupta, M. M. Chaturvedi, B. B. Aggarwal, Oxidative stress, inflammation, and cancer: How are they linked?, *Free Radic Biol Med.*, 2010, 49, 1603–1616.
2. J. W. Stephens, S. L. Priorm, Cardiovascular and Metabolic Disease:Scientific Discoveries and New Therapies, Royal Society of Chemistry, Cambridge, 2015
3. A. C. Maritim, R. A. Sanders, J. B. Watkins III, Diabetes, oxidative stress, and antioxidants: a review, *J. Biochem. Mol. Toxicol.* 17 (2003)
4. M. Valko, C. Rhodes, J. Moncol, M. Izakovic, M. Mazur, *Chem.-Biol. Interact.* 160 (2006) 1-40.
5. B. Halliwell, *J. Neurochem.*, 97 (2006) 1634-1658
6. M. Cooke, M. Evans, M. J. Lunec, *FASEB J.* 17 (2003) 1195-1214.
7. J. Fang, Seki T, Maeda H. Therapeutic strategies by modulating oxygen stress in cancer and inflammation. *Adv Drug Deliv Rev.* 2009;61:290–302.
8. L. Khandrika, B. Kumar, S. Koul, P. Maroni, H.K. Koul, Oxidative stress in prostate cancer. *Cancer Lett.*, 2009, 282, 125-136.
9. R. Visconti, D. Grieco, New insights on oxidative stress in cancer. *Curr Opin Drug Discov Devel.*, 2009, 12, 240-245.
10. G. Perry, A. D. Cash, M. A. Smith, Alzheimer Disease and Oxidative Stress, *J. Biomed. Biotechnol.* 2002, 2, 120-123.
11. P. Jenner, Oxidative stress in Parkinson's disease, *Annals Neurol.*, 2003, 53 S26-S38.
12. A.N. Carvalho, O. Firuzi, M.J. Gama, J.V. Horssen, L. Saso, Oxidative Stress and Antioxidants in Neurological Diseases: Is There Still Hope?, *Curr. Drug Targets*, 2017, 18, 705-718.
13. L.J. Niedernhofer, J.S. Daniels, C.A. Rouzer, R.E. Green, L.J. Marnett, Malondialdehyde, a product of lipid peroxidation, is mutagenic in human cells, *J. Biol. Chem.*, 2003, 278, 31426-31433.
14. C. Ji, C.A. Rouzer, L.J. Marnett, J.A. Pietenpol, Induction of cell cycle arrest by endogenous product of lipid peroxidation, malondialdehyde. *Carcinogen.*, 1998, 19, 1275-1283.
15. M.S. Willis, L.W. Klassen, D.L. Carlson, C.F. Brouse, G.M. Thiele, Malondialdehyde-acetaldehyde haptenated protein binds macrophage scavenger receptor(s) and induces lysosomal damage, *Int. Immunopharmacol.*, 2004, 4, 885-899.
16. S. Li, H.-Y. Tan, N. Wang, Z.-J. Zhang, L. Lao, C.-W. Wong, Y. Feng, The Role of Oxidative Stress and Antioxidants in Liver Diseases, *Int J Mol Sci.* 2015, 16, 26087–26124
17. J. Medina, R. Moreno-Otero, Pathophysiological basis for antioxidant therapy in chronic liver disease, *Drugs.* 2005, 65, 2445-2461.

18. B. Ngo, J.M. Van Riper, L.C. Cantley, J. Yun, Targeting cancer vulnerabilities with high-dose vitamin C, *Nat. Rev. Cancer*, 2019, 19, 271-282.
19. G. Di Bella, F. Mascia, L. Gualano, L. Di Bella, Melatonin Anticancer Effects: Review, *Int. J. Mol. Sci.*, 2013, 14, 2410-2430.
20. M. Karbownik, Potential anticarcinogenic action of melatonin and other antioxidants mediated by antioxidative mechanisms. *Neuro Endocrinol. Lett.*, 2002, 23, 39-44.
21. S.N.J. Moreno, R.P. Mason, R. Docampo, Distinct reduction of nitrofurans and metronidazole to free radical metabolites by *Tritrichomonas foetus* hydrogenosomal and cytosolic enzymes, *J. Biol. Chem.*, 1984, 259, 6298–6305.
22. P. Wardman, Some reactions and properties of nitro radical-anions important in biology and medicine, *Environ. Health Perspect.*, 1985, 64, 309–320.
23. D.N.R. Rao, R.P. Mason, Generation of Nitro Radical Anions of Some Nitrofurans, 2- and 5-Nitroimidazoles by Norepinephrine Dopamine, and Serotonin. A Possible Mechanism for Neurotoxicity caused by Nitroheterocyclic Drugs. *J. Biol. Chem.*, 1987, 262, 11731–11736.
24. D. Fau, A. Berson, D. Eugene, B. Fromenty, C. Fisch, D. Pessayre, Mechanism for the hepatotoxicity of the antiandrogen, nilutamide. Evidence suggesting that redox cycling of this nitroaromatic drug leads to oxidative stress in isolated hepatocytes, *J. Pharmacol. Exp. Ther.*, 1992, 263, 69–77.
25. U.A. Boelsterli, H.K. Ho, S. Zhou, K.Y. Leow, Bioactivation and hepatotoxicity of nitroaromatic drugs, *Curr. Drug Metab.*, 2006, 7, 715–727.
26. D. Fau, D. Eugene, A. Berson, P. Letteron, B. Fromenty, C. Fisch, D. Pessayre, Toxicity of the antiandrogen flutamide in isolated rat hepatocytes, *J. Pharmacol. Exp. Ther.*, 1994, 269, 954–962.
27. J.C. Paterna, F. Boess, A. Stäubli, U.A. Boelsterli, Antioxidant and cytoprotective properties of D-tagatose in cultured murine hepatocytes, *Toxicol. Appl. Pharmacol.*, 1998, 148, 117–125.
28. **D. Y. Yancheva, S. S. Stoyanov, E. A. Velcheva, B. A. Stamboliyska, A. Smelcerovic, DFT study on the radical scavenging capacity of apocynin with different free radicals, *Bulg. Chem. Commun.*, 2017, 49SE-B, 137-144.**
29. **D. Yancheva, E. Velcheva, Z. Glavcheva, B. Stamboliyska, A. Smelcerovic, Insights in the radical scavenging mechanism of syringaldehyde and generation of its anion, *J. Mol. Struct.*, 2016, 1108, 552-559.**
30. R. Bortolomeazzi, N. Sebastianutto, R. Toniolo, A. Pizzariello, *Food Chem.*, 2007, 100, 1481–1489.
31. A. Tai, T. Sawano, F. Yazama, *Biosci. Biotechnol. Biochem.*, 2011, 75, 2346-2350.

32. J.S. Wright, E.R. Johnson, G.A. DiLabio, Predicting the Activity of Phenolic Antioxidants: Theoretical Method, Analysis of Substituent Effects, and Application to Major Families of Antioxidants, *J. Am. Chem. Soc.*, 2001, 123, 1173-1183.
33. S.S. Kuma, K.I. Priyadarsini, K.B. Sainis, Free radical scavenging activity of vanillin and o-vanillin using 1,1-diphenyl-2-picrylhydrazyl (DPPH) radical, *Redox Rep.*, 2002, 7, 35-40.
34. C.Y. Lee, A. Sharma, J.E. Cheong, J.L. Nelson, Synthesis and antioxidant properties of dendritic polyphenols, *Bioorg. Med. Chem. Lett.*, 2009, 19, 6326-6330.
35. H. Shirinzadeh, B. Eren, H. Gurer-Orhan, S. Suzen, S. Özden, Novel Indole-Based Analogs of Melatonin: Synthesis and in Vitro Antioxidant Activity Studies, *Molecules* 2010, 15, 2187-2202.
36. S. Suzen, Melatonin and Synthetic Analogs as Antioxidants, *Current Drug Delivery*, 2013, 10, 71-75.
37. A. D. Yilmaz, T. Coban , and S.Suzen, Synthesis and antioxidant activity evaluations of melatonin based analogue indole-hydrazide/hydrazone derivatives, *J Enzym Inhib Med Chem*, 2012, 3, 428-36.
38. **N. O. Anastassova, A. Ts. Mavrova, D. Y. Yancheva, M. S. Kondeva-Burdina, V. I. Tzankova, S. S. Stoyanov, B. L. Shivachev, R. P. Nikolova, Hepatotoxicity and antioxidant activity of some new N,N-disubstituted benzimidazole-2-thiones, radical scavenging mechanism and structure-activity relationship. *Arab. J. Chem.* (2017) doi.org/10.1016/j.arabjc.2016.12.003.**
39. **N. Anastassova, D. Yancheva, A. Mavrova, M. Kondeva-Burdina, V. Tzankova, N. Hristova-Avakumova, V. Hadjimitova, Design, synthesis, antioxidant properties and mechanism of action of new N,N'-disubstituted benzimidazole-2-thione hydrazone derivatives, *J. Mol. Struct.*, 2018, 1165, 162-176.**
40. **A. Ts. Mavrova, D. Yancheva, N. Anastassova, K. Anichina, J. Zvezdanovic, A. Djordjevic, D. Markovic, A. Smelcerovic, Synthesis, electronic properties, antioxidant and antibacterial activity of some new benzimidazoles, *Bioorg. Med. Chem.*, 2015, 23, 6317–6326.**
41. **D. Yancheva, S. Stoyanov, N. Anastassova, A. Ts. Mavrova, IR study on the electrochemical generation of a nitro radical anion by a hepatotoxic N,N-disubstituted benzimidazole-2-thione. *Vibr. Spectrosc.*, 2017, 92, 200-214.**
42. **Stamboliyska, B., Jashari, A., Yancheva, D., Mikhova, B., Batovska, D., Popovski, E., Mladenovska, K.. Structure and radical scavenging activity of isoxazolo- and thiazolohydrazinylidene-chroman-2,4-diones, *Bulg. Chem. Commun.*, 2017, 49D, 99-105.**
43. **A. Popova, S.Stoyanov, D. Yancheva, Generation and combined study on the chemicalstructure of nitrofurantoin radical anion. *Maced. Pharm. Bull.*, 2016, 62, 241-242.**
44. **S.Stoyanov, D. Yancheva, A. Kosateva, IR study on the electrochemical reduction of nimesulide. *Bulg. Chem. Commun.*, 2017, 49D, 181-188.**
45. **D. Y. Yancheva, Characterization of the structure, electronic conjugation and vibrational spectra of the radical anions of p- and m-dinitrobenzene: A quantum chemical study, *Bulg. Chem. Commun.*, 2013, 45, 24-31.**

46. I. Juchnovski, Ch. Tsvetanov, I. Panayotov, IR spectra of anion-radicals of aromatic mono-nitriles, and electron transitions between anion radicals and neutral molecules, *Monatsh. Chem.*, 1969, 100, 1980-1992.
47. Yancheva, D., Cherneva, E., Quick, M., Mikhova, B., Shivachev, B., Nikolova, R., Djordjevic, A., Untergehrer, M., Jürgenliemk, G., Kraus, B., Smelcerovic, A.. Synthesis, crystal structure and biological activity screening of novel N-(α -bromoacyl)- α -amino esters containing valyl moiety, *Acta Chim. Slov.*, 62, 2015, 689-699.
48. M. Vukelić-Nikolić, A. Kolarević, K. Tomović, D. Yancheva, E. Cherneva, S. Najman, A. Šmelcerović, Effects on MC3T3-E1 Cells and In silico Toxicological Study of Two 6-(Propan-2-yl)-4-methyl-morpholine-2,5-diones, *Nat. Prod. Commun.* 10, 1423-1426 (2015).
49. Ž. Šmelcerović, M. Rangelov, E. Cherneva, G. Kocić, S. Stojanović, T. Jevtović-Stoimenov, Ž. Petronijević, D. Yancheva, Inhibition mechanism and molecular modelling studies of interactions of 6-(propan-2-yl)-3-methyl-morpholine-2,5-dione to xanthine oxidase, *Bulg. Chem. Commun.*, 2015, 47, 783–787.
50. Ž. Šmelcerović, K. Tomović, D. Yancheva, E. Cherneva, G. Kocić, Ž. Petronijević, Xanthine oxidase inhibitory properties and in silico study of three N-(α -bromoacyl)- α -amino esters, *Acta Med. Medianae*, 2016, 55, 14-20.
51. E. Cherneva, D. Yancheva, N. Anastassova, B. Mikhova, L. Daskalova, S. Stanchev, A. Djordjevic, A. Smelcerovic, Antibacterial activity of three synthetic cyclodipeptides, *Acta Microbiol. Bulg.*, 2017, 33, 65-73.
52. Anichina, K., Mavrova, A. Ts., Yancheva, D., Tsenov, J., Dimitrov, R.. Tautomerism and isomerism in some antitrichinellosis active benzimidazoles: Morphological study in polarized light, quantum chemical computations, *J. Mol. Struct.*, 2017, 1150, 179-187.
53. A. Kolarević, B. S. Ilić, N. Anastassova, A. Ts. Mavrova, D. Yancheva, G. Kocić, A. Šmelcerović, Benzimidazoles as novel deoxyribonuclease I inhibitors, *J. Cell. Biochem.*, 2018, 119, 8937-8948.
54. Mavrova, A. Ts., Dimov, S., Vuchev, D., Anichina, K., Yancheva, D., Antihelminthic Activity of Some 2-Substituted Thieno[2,3-d]pyrimidine-4-ones, *Let. Drug Des. Disc.*, 2018, 15, 887-894.
55. A. Ts. Mavrova, S. Dimov, D. Yancheva, M. Rangelov, D. Wesselinova, J. A. Tsenov, Synthesis, anticancer activity and photostability of novel 3-ethyl-2-mercapto-thieno[2,3-d]pyrimidin-4(3H)-ones, *Eur. J. Med. Chem.*, 2016, 123, 69-79.
56. A. Ts. Mavrova, S. Dimov, D. Yancheva, A. Kolarević, B. S. Ilić, G. Kocić, A. Šmelcerović, Synthesis and DNase I inhibitory properties of some 5,6,7,8-tetrahydrobenzo[4,5]thieno[2,3-d]pyrimidines, *Bioorg. Chem.*, 2018, 80, 693-705.

57. Z. Smelcerovic, A. Veljkovic, G. Kocic, D. Yancheva, Z. Petronijevic, M. Anderluh, A. Smelcerovic, Xanthine oxidase inhibitory properties and anti-inflammatory activity of 2-amino-5-alkylidenethiazol-4-ones, *Chemico-Biol. Interact.*, 2015, 229, 73-81.
58. M. Guncheva, K. Paunova, D. Yancheva, I. Svinyarov, M. Bogdanov, Effect of two series ionic liquids based on non-nutritive sweeteners on catalytic activity and stability of the industrially important lipases from *Candida rugosa* and *Rhizopus delemar*, *J. Mol. Catal. B – Enzym.*, 117, 62-68 (2015)
59. M. Guncheva, K. Paunova, P. Ossowicz, Z. Rozwadowski, E. Janus, K. Idakieva, S. Todinova, Y. Rainova, V. Uzunova, S. Apostolova, R. Tzoneva, D. Yancheva, Modification of hemocyanin from *Rhapana thomaciana* with choline amino acid salts significantly enhances its antiproliferative activity against MCF-7 human breast cancer cells, *RSC Adv.*, 5, 63345 - 63354 (2015)
60. M. Guncheva, K. Paunova, P. Ossowicz, Z. Rozwadowski, E. Janus, K. Idakieva, S. Todinova, Y. Raynova, V. Uzunova, S. Apostolova, R. Tzoneva, D. Yancheva, *Rapana thomaciana* hemocyanin modified with ionic liquids with enhanced anti breast cancer activity, *Int. J. Biol. Macromol.*, 82, 798-805 (2016)
61. S. Todinova, M. Guncheva, D. Yancheva, Thermal and conformational stability of insulin in the presence of imidazolium-based ionic liquids, *J. Therm. Anal. Calorim.*, 123, 2591–2598 (2016)
62. M. Guncheva, D. Yancheva, P. Ossowicz, E. Janus, Structural basis for the inactivation of *Candida rugosa* lipase in the presence of amino acid ionic liquids, *Bulg. Chem. Commun.*, 49, SE-B, 132-136 (2017).
63. M. Guncheva, D. Yancheva, V. Uzunova, P. Ossowicz, K. Idakieva, Y. Raynova, E. Janus, R. Tzoneva, Structural destabilization and enhanced cytotoxicity on murine fibroblasts of *Helix pomatia* β -hemocyanin in presence of four cholinium amino acids, *Bulg. Chem. Commun.*, 49, SE-D, 82-86 (2017).
64. M. Guncheva, P. Ossowicz, E. Janus, S. Todinova, D. Yancheva, Elucidation of the effect of some cholinium amino acid ionic liquids on the thermal and the conformational stability of insulin, *J. Mol. Liquids*, 283, 257-262 (2019).
65. Z. Glavcheva, D. Yancheva, E. Velcheva, B. Stamboliyska, N. Petrova, G. Lalev, V. Todorov, Analytical Studies Of The Alexandrovo Thracian Tomb Wall Paintings, *Spectrochim. Acta A*, 152, 622-628 (2016).
66. E. Velcheva, S. Tapanov, D. Yancheva, S. Soyakov, B. Stamboliyska, Multi-Analytical Study on the Mural Paintings from Kurilo Monastery “St. Ivan Rilski”, Bulgaria, *Bulg. Chem. Commun.*, 49, SE-D, 289-294 (2017).
67. Г. Нехризов, Г. Авдеев, Е. Тарасова, М. Тарасов, Р. Титоренкова, Н. Петрова, Б. Стамболийска, М. Рогожеров, Д. Янчева, Р. Кукева, П. Марков, Д. Нихтянова, Ц.

Димитров, Р. Стоянова, Сравнителен анализ на пигменти, пигментирани мазилки и строителни материали, използвани при изграждането на тракийските култови съоръжения, Сборник, 2017.

- 68. D. Yancheva, S. Tapanov, E. Velcheva, B. Stamboliyska, Z. Glavcheva, S. Stoyanov, N. Haralampiev, D. Fischer, A. Lederer, Characterization of Zahari Zograph's Nave Wall Paintings in the Church "The Nativity of the Virgin" of Rila monastery (Bulgaria) by Vibrational Spectroscopy and SEM-EDX analysis, STAR: Science & Technology Of Archaeological Research, 3, 437–449 (2017).**